

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Wstęp

Author: Robert Rajczyk

Citation style: Rajczyk Robert. (2015). Wstęp. W: M. Barański, A. Czyż, R. Rajczyk (red.), "Sądownictwo konstytucyjne w państwach Grupy Wyszehradzkiej : perspektywa politologiczno-prawna" (S. 7-10). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Wstęp

W demokratycznym porządku prawnym suweren podejmuje decyzje bezpośrednio lub poprzez swoich przedstawicieli — odpowiednio w referendum lub przez reprezentantów w parlamencie. Wola suwerena, jak zaznacza Dominique Rousseau, wyrażona jest zatem w konstytucji, a wola parlamentarzystów ma wobec niej charakter wtórny i podporządkowany. Instrumenty kontroli rządzonych nad rządzącymi mają wymiar formalno-prawny oraz instytucjonalny. Pierwszy z nich przejawia się udziałem w wyborach oraz referendach, a drugi ma postać sądownictwa konstytucyjnego, gdzie przedmiotem kontroli jest wola ustawodawcy. Źródeł legitymizacji dla sądownictwa konstytucyjnego upatrywać należy zatem, zdaniem D. Rousseau, w ochronie praw i wolności człowieka oraz obywatela, a także kontroli władzy¹. Eugeniusz Zwierzchowski zwraca uwagę, że „sądownictwo konstytucyjne można traktować jako kolejną próbę poszukiwania instytucjonalnych mechanizmów przeciwdziałania niektórym skutkom koncentracji władzy politycznej i eliminacji lub przynajmniej ograniczenia wynikających z tego faktu negatywnych skutków społeczno-politycznych”². Zdaniem tego samego autora, rozwój sądownictwa konstytucyjnego ma również podłoże prawnoustrojowe związane z federalnym ustrojem państwa i koniecznością ochrony konstytucyjnego podziału kompetencji pomiędzy federacją a jej części składowe³.

Na świecie sądownictwo konstytucyjne funkcjonuje w dwóch modelach: amerykańskim oraz europejskim. Podział geograficzny ma również związek z procesem historycznego kształtowania się ustrojów politycznych na kontynencie amerykańskim oraz po drugiej stronie Atlantyku. Amerykański system polityczny powstały na bazie nowoczesnych założeń republikańskich akcentuje dobitnie kwestie ochrony praw obywatelskich i równości wobec prawa. Na przestrzeni dziejów sprawa ta postrzegana była różnorako począwszy od nie-

---

¹ D. ROUSSEAU: *Sądownictwo konstytucyjne w Europie*. Tłum. M. GRANAT. Warszawa 1999, s. 34—38.

² E. ZWIERZCHOWSKI: *Europejskie trybunały konstytucyjne*. Katowice 1989, s. 16.

³ Ibidem, s. 17.

wolnictwa aż po segregację rasową, jednakże poszerzenie komponentu ochrony praw jednostki miało charakter podmiotowy, a nie przedmiotowy. Ponadto ze względu na federalizm systemu konstytucyjnego i precedensowy charakter orzeczeń sądownictwa powszechnego, to na jego barkach — na czele z Sądem Najwyższym — spoczywa czuwanie nad konstytucyjnością federalnych rozwiązań ustawowych. Warto podkreślić, że w odróżnieniu do modelu europejskiego sądownictwa konstytucyjnego w Stanach Zjednoczonych nie ma kadencyjności sędziów, co w praktyce uwalnia ich od presji politycznej.

Dominujący w Europie model sądownictwa konstytucyjnego sprowadza je przede wszystkim do wymiaru samodzielnego organu konstytucyjnego, który posiada *de facto* swoistego rodzaju kompetencje ustawodawcze w zakresie eliminowania z obrotu prawnego wadliwych aktów normatywnych. Kadencyjność oraz udział parlamentu w procedurze wyboru kandydatów na sędziów niosą ze sobą ryzyko upolitycznienia składu sędziowskiego, co jest jednym z zagrożeń dla działalności orzeczniczej. Przykład takich negatywnych tendencji stanowi projekt zmiany ustawy o Trybunale Konstytucyjnym Rzeczypospolitej Polskiej, z którego wynika, że w skład tego gremium będą mogły być powoływane osoby mające doświadczenie w stanowieniu prawa (na przykład parlamentarysty).

Inny istotny aspekt europejskiego modelu sądownictwa ma związek z działalnością orzeczniczą ponadnarodowych sądów europejskich⁴. Powyższe kwestie znalazły swoje omówienie w niniejszej książce. Prezentuje ona pozycję ustrojową oraz zakres kompetencji i znaczenie sądownictwa konstytucyjnego w państwach Grupy Wyszehradzkiej. To zasadniczy trzon tematu prezentowanej pracy zbiorowej. Oprócz wymienionych elementów poruszona zostaje także sprawa funkcjonowania Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej jako organu czuwającego nad zgodnością prawa europejskiego z pierwotnymi źródłami prawa wspólnotowego. Przedmiotowa publikacja stanowi także uzupełnienie wcześniejszych publikacji traktujących o legislatywie i egzekutywie członków tej grupy: Rzeczypospolitej Polskiej, Republiki Czeskiej, Republiki Słowackiej oraz Węgier. Autorzy koncentrują się nie tylko na przedstawieniu aspektów historycznych działania sądownictwa konstytucyjnego we wspomnianych krajach, ale opisują również współczesność funkcjonowania trybunałów: tryb powoływania, organy uprawnione do wnoszenia spraw oraz charakter i skutki prawne orzeczeń. W każdym z prezentowanych krajów sądownictwo konstytucyjne jest zjawiskiem związanym ze schyłkowym okresem ustroju socjalistycznego ustroju państwowego. Dopiero budowa demokratycznych struktur prawnych lub państwowych jak w przypadku rozpadu federacji czechosłowackiej — spowodowała jego rozwój w państwach Grupy Wyszehradzkiej.

---

⁴ L. GARLICKI: *Nowe zjawiska w kontroli konstytucyjności ustaw (przyczynek do dyskusji nad legitymacją sądownictwa konstytucyjnego)*. „Przegląd Sejmowy” 2009, nr 4 (93), s. 94.

Praca składa się z siedmiu rozdziałów. Pierwszy z nich stanowi wprowadzenie do problematyki badawczej i wyjaśnia genezę sądownictwa konstytucyjnego na świecie oraz przedstawia najważniejsze modele, na podstawie których kategoryzuje się sądy konstytucyjne. W rozdziale drugim Robert Rajczyk analizuje Trybunał Konstytucyjny Rzeczypospolitej Polskiej od czasów jego powstania w 1982 roku i rozpoczęcia działalności orzeczniczej w 1986 roku, jak również wzmocnienie jego roli ustrojowej po transformacji systemu politycznego w 1989 roku. Autor podkreśla funkcjonowanie kontroli prewencyjnej i następczej w polskim modelu funkcjonowania sądownictwa konstytucyjnego. Pierwszy rodzaj kontroli stanowi prerogatywę głowy państwa, która przed promulgacją ustaw i umów międzynarodowych występuje do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności z konstytucją rzeczonego aktu prawnego. Orzeczenia wydane w trybie kontroli prewencyjnej mają charakter wiążący. Drugi typ kontroli, najbardziej rozpowszechniony w Europie, ma z kolei za zadanie wyeliminowanie z obiegu prawnego umów międzynarodowych, ustaw i aktów normatywnych centralnych organów administracji państwowej, co do których stwierdzono wadę prawną. Wadliwość, jak konstatuje R. Rajczyk, pociąga za sobą konieczność określenia terminu usunięcia zakwestionowanego aktu prawnego oraz wiąże się także z interesującym zagadnieniem orzecznictwa częściowego oraz interpretacyjnego ze strony Trybunału Konstytucyjnego.

Ze względu na unikalną konstrukcję prawno-ustrojową kwestii odpowiedzialności konstytucyjnej w Polsce, w rozdziale trzecim Marek Barański przedstawia instytucję Trybunału Stanu nieobecną w systemach konstytucyjnych pozostałych państw wyszehradzkiej czwórki. Instytucja ta orzeka w przypadkach naruszenia konstytucji przez czyn niewyczerpujący znamion przestępstwa. „W sytuacji uznania winy, stwierdzenie przez Trybunał Stanu popełnienia deliktu konstytucyjnego wiąże się obligatoryjnie z utratą zajmowanego stanowiska, z którego popełnieniem związana jest odpowiedzialność przed Trybunałem, a w przypadku prezydenta złożeniem urzędu” — wskazuje autor. W przypadku deliktu konstytucyjnego popełnionego przez parlamentarzystę Trybunał Stanu orzeka karę pozbawienia mandatu parlamentarnego. Za czyny stanowiące przestępstwo lub przestępstwo skarbowe Trybunał Stanu orzeka kary i środki karne na ogólnych zasadach. W katalogu kar wymienia się także między innymi utratę praw wyborczych, odznaczeń, tytułów honorowych czy też zakaz zajmowania stanowisk kierowniczych. Co ciekawe, w stosunku do skazanych przez Trybunał Stanu nie stosuje się prezydenckiego prawa łaski.

Rozdział czwarty Anna Czyż poświęca Sądowi Konstytucyjnemu w Republice Czeskiej, wskazując na istotne znaczenie Karty Podstawowych Praw i Wolności dla czeskiego porządku konstytucyjnego. Jak podkreśla autorka, przy tworzeniu rozwiązań dotyczących funkcjonowania czeskiego Trybunału Konstytucyjnego, odwołano się do unormowań niemieckich. „Oparte są na założe-

niu szerokiego zakresu skargi konstytucyjnej oraz na silnej pozycji Sądu Konstytucyjnego jako gwaranta praw podstawowych”.

W rozdziale piątym Robert Rajczyk opisuje Sąd Konstytucyjny Republiki Słowackiej — jedyny organ konstytucyjny Słowacji, którego siedziba znajduje się poza stolicą państwa, Bratysławą. Jego historia związana jest z funkcjonowaniem wspólnego państwa Czechów i Słowaków oraz rozpadem federacji w 1993 roku. Powstanie Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej pierwszego stycznia 1993 roku wiąże się także z jednoczesną wymianą większości składu, co wpływa na linię orzecznictwa.

Sebastian Kubas natomiast w rozdziale szóstym prezentuje węgierski Sąd Konstytucyjny, który stanowił istotne novum ustrojowe, gdyż do 1989 roku taki organ konstytucyjny nie funkcjonował w socjalistycznym systemie konstytucyjnym. Organem kontroli konstytucyjności pozostawał parlament, a jej emanacją była działająca w jego ramach w latach 1984—1989 Rada Prawa Konstytucyjnego. Autor rozdziału wskazuje, że działania „rządzącego krajem premiera Viktora Orbána prowadzą do tego, że uprawnienia Sądu Konstytucyjnego ulegają ograniczeniom. Dochodzi do zaburzenia mechanizmu kontroli i równowagi władz. Rządzący Fidesz przeforsowuje prawo, które wcześniej Sąd Konstytucyjny uznał za niezgodne z ustawą zasadniczą”. Zdaniem S. Kubasa, elita władzy nabiera przeświadczenia, że może obchodzić orzeczenia Sądu Konstytucyjnego. „Poprawki do konstytucji mają różny charakter, co dowodzi tego, że wszelkie przepisy prawa, zakwestionowane przez Sąd Konstytucyjny, mogą być uchwalone przez parlament kontrolowany przez Fidesz w randze konstytucyjnej” — podkreśla autor rozdziału szóstego.

Ostatni rozdział Robert Rajczyk dedykuje prezentacji wyjątkowej pozycji prawnej Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Specyfika rozdziału siódmego związana jest z podmiotowością prawną ponadnarodowej organizacji rządowej, jaką jest Unia Europejska.

Publikacja przeznaczona jest w pierwszej kolejności dla studentów politologii, prawa i administracji oraz dziennikarstwa, a także wszystkich zainteresowanych przemianami ustrojowymi w Europie Środkowej i Wschodniej.

Robert Rajczyk